

תורת שם ועבר בניגוד לתורת האבות

וישב תשפ"ד שלום רב

פרשת וישב מתחילה בתיאור היחס המיוחד שהיה בין יעקב ויוסף, ומיד אומר שהוא אהב אותו יותר מכל בניו, וזה לכשעצמו דבר תמוה, כי כרגיל אם שואלים איזה אבא או אמא איזה ילד אתה אוהב יותר הרי התשובה הרגילה היא שאני אוהב את כולם באותה מדה, כי אהבת הורים לבנים זה דבר טבעי, ולכן התורה מוסיפה קצת ביאור כי בן זקנים הוא לו, ולפי הפשט אומר רש"י שנולד לעת זקנותו, וראב"ע מוסיף שהיה בן צ"א, אבל הדבר תמוה מאד כמו שהקשה הרמב"ן הרי כל בניו נולדו לעת זקנותו, ויששכר וזבולון אינן מבוגרים מיוסף אולי שנה או שנתים, וגם הלא בנימין נולד אחריו [וחזקוני מיישב שלא אהב את בנימין כ"כ כמו את יוסף כי אמו מתה בשעת לידתו, וזה תמוה, כאילו זה אשמת בנימין]. ומחמת זה הרמב"ן דוחה את כל הפשט הזה ואומר שלפי הפשט בן זקנים הוא לו הכוונה היא שהיה המנהג שהאב הזקן היה ממנה אחד מבניו להיות אתו לעת זקנותו, כלומר כל האחים אחראים לשלום האבא, אבל אחד מהם הוא הממונה לזה, והבן הזה הוא נקרא בן זקנים, ולכן אהב אותו משום שהיה לו שייכות מיוחדת שהרי היה עמו כל הזמן, ונמצא שזה אהבה מחמת הנסיבות, ולכן באמת כאשר הלכו אחיו לרעות את הצאן הוא נשאר בבית עם אביו, כ"ז לפי הפשט.

אבל פשוט שזה הוקשה לאונקלוס, שאיך אפשר לומר שיעקב אהב את יוסף משום שהוא בן זקונים, ולכן שלא כדרכו שינה את הפשט הפשוט ותרגם זקן מלשון זה שקנה חכמה, כי בר חכים הוא לו, והסביר הרמב"ן בדעת אונקלוס היינו שאביו ראה בו את ממשך דרכו ולכן מסר לו חכמות וסתרי תורה ומצאו משכיל ובעל סוד כאלו היה זקן ורב ימים, ולפ"ז זה מסביר את האהבה המיוחדת, שזה לא היה אהבה פיזיקלית, וגם לא מימת הנסיבות, אלא אהבה רוחנית, שיוסף היה המשיך האבות, הוא יהיה מנהיג העם לאחר מיתת יעקב ולכן משקיע בו יעקב המון כוחות יותר משאר בניו, וזה מקור אהבתו, ובזה מובן היטב הקשר המיוחד שהיה בין יעקב ליוסף.

אבל בין רש"י ובין הרמב"ן שמעתיקים את פירוש אונקלוס כפשוטו של מקרא, שזה עכשיו נהיה הפשט, מצרפים לזה את מדרש חז"ל שכל מה שלמד משם ועבר מסר לו, ונמצא שהחכמה המיוחדת והיחס המיוחד שגרם לאהבה רבה זו היה בדוקא התורה של שם ועבר שמסר לו, כלומר שאף שלמד תורה עם כל בניו, שהרי כן מפורש ברמב"ם בהל' ע"ז פ"א הל"ג וז"ל ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינהו ראש והושיבו בישיבה ללמד דרך ה' ולשמור מצוות אברהם וכו', אבל תורת שם ועבר למד כנראה רק עם יוסף והשקיע בזה הרבה כוחות עד שבנימין כינה את בנו בשם מפים ע"ש שיוסף 'מפי אבי למד' [וזה מדויק בלשון הרמב"ם שלמד בניו כולם כו' ואת לוי כו' לשמור מצוות אברהם, כלומר דוקא תורת האבות], ובשיעור בפרשת ויצא הסברנו בשם האמת ליעקב שהיה תורה מיוחדת של שם ועבר שלא היתה נמצאת בתורת האבות, זה תורת א"י, שלמדו בסביבה של קדושה וטהרה, עם תלמידים מקשיבים שרוצים לגדול בתורה, ואילו שם ועבר גדלו ונשרגו בתקופת המבול ותקופת ההפלגה, מסובכים

ברשעים, והם הצליחו גם בנסיבות אלו, ומכיון שראה יעקב ביוסף מנהיג העם אחריו, וידע שבברית בין הבתרים נאמר שזרעך יהיה בארץ לא להם, ממילא הכין אותו להיות מנהיג העם בדוקא בתורת שם ועבר, שהרי התורה הזו היא למד בדוקא קודם שירד לבית לבן, ונטה מצווי אביו י"ד שנה בכדי שיוכל להשרד בבית לבן שהרגיש שלא יכול להתקיים אא"כ ילמד תורת שם ועבר, ולכן העבירה ליוסף.

ובשיעור הנ"ל תמהנו לבאר את החילוק שבין שני התורות, דהלא הפך בה והפך בה דכולה בה, את הכל יש בתורה, ובתורה שלנו יש גם הדרך איך להנצל מסביבה של רשעים ומה זה שלמדו בישיבת שם ועבר שלא למדו בישיבת האבות, עד כדי כך שלאחר שירדו למצרים וייסד יעקב ישיבה הוא הוצרך להוריד שמה את יהודה ולא סמך על יוסף שלמד אתו בעיקר תורת שם ועבר ולא תורת האבות.

גם תמהנו מדוע מעלימה התורה את ההטמנה של י"ד שנים שהיה יעקב בבית שם ועבר מהתושב"כ ורק נרמז זה בתוך חשבון השנים של חיי יעקב, וכאילו כל הדבר נשאר בסוד אצלנו שאנו צריכים לחשבן את זה מתוך מה שחסר.

ובתור הקדמה לתירוץ הקושיות הבאנו קושיא דומה שהקשה הרמב"ן מדוע לא נזכר כל אירוע אור כשדים בתורה שהוא יסוד גדול לכל הענין את הוא אשר אלקים אשר בחרת באברהם, וכל הבחירה באברהם בנויה על מעשה אור כשדים, ואעפ"כ גם זה לא נכתב בתורה והוא רק בתורה שבעל פה. והרמב"ן תירץ שהתורה לא רצתה לדבר על שני הצדדים ולהציגם באופן שוה, ולכן לא דיברה ע"ז כלל, והדבר צריך ביאור וכמדומני שהתשובה לשתי השאלות הוא על בסיס דומה, אבל בשביל זה צריך לחזור בחזרה לתחלת תקופת האבות.

אאע"ה נתנסה בעשרה נסיונות וישנן שיטות שונות איך לחשבן את העשרה, וישנן ראשונים המונים את נסיון אור כשדים כנסיון הראשון, אבל לדעת הרמב"ם הנסיון הראשון הוא מה שאמר ה' אל אברהם לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך, והיה אפשר לומר שזה נסיון שלא כ"כ גדול, הלא בתקופה ההיא כבר היה אברהם איש מבוגר (לפי דעת חז"ל הוא היה אז בן נ"ב שנה) עם אשה, ושוב לא היה ילד שקשה לו לצאת מבית אביו, הלא אדרבה התורה כבר אמרה על כן יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו, ומה הנסיון הגדול בזה? ועוד, הלא בתקופה ההיא כבר היה אברהם עובד את ה' זה הרבה שנים, שהרי בפסוק נאמר שהיה אברהם בן שבעים וחמש שנה בצאתו מחרן, ולדעת חז"ל הוא היה בן נ"ב שנה, אבל כבר היה לו יחס עם הקב"ה מקודם, בן ג' או בן מ"ח או בן נ' הכיר אברהם את בוראו, וכבר לקח עמו את הנפש אשר עשו בחרן, שהיה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים, וא"כ כבר ידע והכיר אברהם את ה', וגם לימד אחרים על הקב"ה, אבל מצינו במדרש שמציין ששני פעמים נכתב לך לך, כאן ובפרשת העקידה ולך לך אל ארץ המוריה, ואין אנו יודעים אי זה חביבה אם הראשונה אם השניה וכו', וזה הנסיון העשירי או האחרון, הרי שהמדרש מדמה בין הראשון ובין האחרון, והדברים תמוהים איך אפשר לדמות ביניהם, שהרי

בודאי נסיון העקדה קשה יותר, ואיך בכלל מדמים ביניהם? והתירוץ לזה הוא אדרבה, בגלל שבתקופת לך לך כבר היה אברהם מכיר את הרבש"ע ע"י שכרוב חכמתו וגדלותו ידע והבין שיש אדון לבירה זו, ומוכרח להיות שיש בורא שברא את העולם לאיזה סיבה ושהוא אדון הכל, בדוקא בגלל זה היה נסיון לך לך נסיון עצום ואפשר אפילו יותר גדול מנסיון העקדה, כי הרי אף שאנו יודעים שבשני אלפים שנה הראשונים לא היה תורה, זה נקרא בלשון חז"ל תהו, ואברהם הוא זה שבתקופתו התחילה שני אלפים תורה, אבל מקודם לזה הקב"ה לא גילה את עצמו ובכלל לא אמר לבני אדם מה הוא רוצה מהם ומה הוא מצפה מהם, וזה הרי דבר ברור שהעולם אינו יכול להתקיים בלי תורה, ואנו רואים באמת מה קרה לעולם בלי תורה, חטא והשחתה ומבול ודור הפלגה, כי הרי א"א להתקיים בלי תורה, אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי, ובראשית ברא אלקים אין ראשית אלא תורה וישראל, וא"כ מה הס"ד שאפשר לעולם בלי תורה, וכי זה שייך בכלל? והלא היה צריך לברוא את העולם ומיד ליתן להם את התורה?

והתירוץ לזה הוא שבודאי אפשר להשיג את התורה אפילו קודם מתן תורה, שהרי אא"ע למד להכיר את בוראו בלי מתן תורה, הוא השיג את כל התורה בלי מתן תורה, וכידוע מה שאומר דוד המלך אומר בתהלים: כי אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת, וכן מצינו: השמים מספרים כבוד קל ומעשה ידי מגיד הרקיע, וכן בישעיה כתוב: שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה המוציא במספר צבאם וכו', והיינו שבאמת המתבונן בבריאה ובפלגיה, השמים והארץ וכדומה, והחיות והבהמות וכל הבריאה, יכול מזה להבין שבהכרח כל זה בא על ידי בורא, וכי איך אפשר להאמין לאדם בר שכל שזה בא מעצמו, הלא זה אי אפשר במציאות. ובאמת מי שמעיין היטב בבריאה יכול להבין מזה יסודות התורה, כי כמו שהקב"ה איסתכל באורייתא וברא עלמא, כמו כן אפשר להסתכל בבריאה וממילא ע"ז להגיע לדעת את התורה.

ויוצא לפי זה ששני אלפים תהו הכוונה היא שאז היו צריכים ללמוד תורה בדרך התהו, אין הפשט שלא היתה תורה כלל, אלא לא היתה תורה מן השמים, לא היה ציווי התורה, אבל בודאי היה מוטל על כל אדם, מכיון שגדולים וחכמים היו, לבוא לידי הכרת הבורא בלי תורה. וזה מה שעשה אדה"ר, שקרא לכל בהמה וחיה שם ע"פ תכונתה, והיינו שע"פ בדבר וראה את הנקודה הנכונה בכל בריאה, ולפ"ז קרא לה שם. העיון בבריאה הראה לו את האמת בפנימיות הדבר. וזה גם מה שעשה חנוך, שהיה תופר מנעלים ומייחד את שם ה' ע"י התפירה, והיינו שהוא הגיע להכרת ה' אפילו ע"י תפירת מנעלים. ולכן באמת כתוב על אדה"ר, ועל נח, ועל שם ועבר, ומתושלח, שלמדו תורה, כלומר הם השיגו את התורה אפילו קודם נתינתה.

אבל צריכים לדעת שדרך זו מלאה סכנות היא, כי אם אמנם מגיע האדם להכרת ה' על ידי דרך החקירה, אז חקירות אפשר לבנות ואפשר לסתור, לפעמים יבוא חוקר אחר ויסתור את כל האמונה. כי זה תלוי בהבנה בשכל האדם. ולכן נכשל אדה"ר בעץ הדעת, אף שיודעים אנו שהוא ידע ושמר את כל

התורה, אבל את כל התורה הוא ידע ושמר לפי דרך החקירה, וכאן היתה לו מצוה אחת שנצטוו בה, וזה הוא לא הבין, ולכן לא קיים, והיינו שהחוקר הנגדי היה הנחש, שפיתה והסביר לחוה שאין זה שכלי שלא לאכול מפרי הגן, וממילא היא הקשיבה לו. וכמו כן חנוך, אף שהתעלה למדרגות גדולות מאד, אבל לקח אותו אלקים, וכמו שפירש"י שצדיק היה וקל ברשעתו לשוב ולהרשיע, והיינו משום שצדקתו היתה תלויה בהבנתו ושכלו, וזה קל מאד לאבד, שיש לחשוש שמא יחזור לדרך רעה, מכיון שכל הכרתו באה על ידי דרך החקירה.

ולכן עכשיו שניתנה תורה אז שוב דרך זו אינה דרכנו, ואדרבה דרך זו יכולה להביא לידי כפירה בה'. כי ע"י החקירה אפשר לבוא לידי מסקנות שונות ומשונות, וכך קרה לכל הפילוסופים ולכן הכופרים, שהם מיאנו בתורה מן השמים ורצו רק בתורה מן הארץ, כלומר גם הם רצו ללמוד תורה אבל תורה אחרת ביסוד יסודה, ובסוף באו לידי כפירה. זה החידוש של מתן תורה לאחר אלפים שנה של תורת תוהו.

והנה החילוק הזה בין תורת תהו לתורת ה' נהיה אצל אברהם, כי באמת באלפים השנים הראשונות של העולם כולם ניסו ללמוד תורת תהו ולמעשה עלה תהו בידם, לא הצליחו כלל וכלל, ואדרבה באו מזה כמו שאמר הרמב"ם לעבוד לשמש ולירח ולחשוב שיש להם כח עצמי, וזה בא להם לא בגלל שרצו לכפור בה' ולא להאמין בו, אלא אדרבה זה בא להם משום שחקרו בעולם ובבריאה לראות היכן טמון ה' ומה היא גדלותו וכחו, וכלשון הרמב"ם בהלכות ע"ז: טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור וכו', ורק אברהם היה היחיד שהתחיל כבר אולי בגיל ג', וזה לקח עשרות שנים, הכיר את בוראו על ידי שהצ"ץ ואמר אם יש בירה אז איה בעל הבירה, מוכרח להיות שיש בורא, והיינו שהוא בא לזה ע"י חקירתו בבריאה, ובאמת גם הוא נכשל מלכתחילה בכח השמש והירח, כמבואר בזוהר שחשב שהזריחה והלכנה הם הם הכוחות השולטים בעולם, והיה תר בדעתו לעמוד על אמתתו של דבר, הוא התבונן ורצה להגיע אל מקור האמת על ידי החקירה, ואז הגיע לבעל הבירה. ועיין לשון הרמב"ם ריש הל' ע"ז הל"ג איך שתיאר חקירתו של אא"ע.

והנה זה אירע כשהיה אברהם בן חמשים ושתים שנה, שאז נגמרו שני אלפים תהו, ואז התחיל שני אלפים תורה, ואז התחילה תקופת ההכנה שהיא 'למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט', והיינו משום שאלו שהגיעו להכרת ה' ע"י דרך החקירה, ואפילו כשהגיעו לעומק דרך החקירה, אבל זה הספיק רק בשביל עצמם, כלומר כל אחד הוצרך לחקור בפני עצמו, וכמו שיש מדענים, שכל אחד צריך לעמול בפני עצמו להוכיח את שיטתו, ומדען אחד לא יאמין למדען שני עד שיראה את תוצאות הניסוי, ולכן לא היה שייך שילמדו את בניהם אחריהם, אלא או שהבן האמין או לא שהאמין, אבל לא היה שייך ללמד.

אבל אברהם היה האמצעי לזה, שאמנם הוא עצמו בא לידי ההכרה שיש בעל הבירה לפי דרך החקירה, אבל מיד כשהגיע לזה, אז אמר לו ה' לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, עכשיו אתה מתחיל שלב חדש, פרק חדש בתולדות העולם, עכשיו אתה מתחיל את זמן מתן תורה שאמנם יקח עוד 450 שנה עד שיהיו ראויים לכך, לאחר אלפים שנות תורת תהו

אז הוצרכו לחכות לתורה מסיני, אבל אברהם היה זה שהתחיל את האלפים שנות תורה.

ולפי זה נבין מש"כ הרמב"ן שלא נכתב בתורה כל ענין אור כשדים משום שלא רצינו לבאר את הצד השני ואיך שאברהם ניצח, והיינו משום שבאמת אין רצוננו לדבר מחייו הראשונים של אברהם ונצחונו על נמרוד, כי אברהם בא לזה ע"י גדלות תורתו בדרך החקירה, שאז באמת לא היה שייך אחרת שהרי לא היתה מתן תורה, אבל מכיון שהגיע לכך ועמד על עיקרי האמונה אז שוב לא שייך לדבר מזה, והיינו משום שאז נצטרך לבאר שיש שני דרכים להגיע אל האמונה, וזה באמת אינו כי היום שוב אין לנו שני דרכים, היום יש רק דרך אחת, והיא דרך האמונה.

ויבאר גם שיטת הרמב"ם שלא חשב נסיון אור כשדים לאחד מן העשרה נסיונות של א"א, והיינו שנסיון זה היה בתקופת האלפים תהו, וכל השייכות של עם ישראל לא"א הוא כשהתחילה תקופת שני אלפים תורה'.

ונראה שכל זה היה הנסיון של לך לך מארצך וכו', והיינו שהנסיון היה לראות אם יוכל לפלס לעצמו דרך חדשה בעבודת ה', דרך האמונה בלי חקירה, וזה היה הליכה גדולה מדרכו של תרח ושאר ע"ז שבדור שהגיעו לע"ז שלהם ע"י דרך החקירה, ואמנם אברהם נצחם, אבל בדרך החקירה, וע"ז אמר לו לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך, תצא מהבוץ הזה, שאף שבודאי היה כבר היה עובד את ה', ובתקופה הזו כבר החזיר המוני בני אדם לתשובה, אבל עכ"פ עכשיו הוא הוצרך לפלס לעצמו דרך חדשה בעבודת ה', דרך האמונה בלי חקירה, ולכן לא אמר לו להיכן הוא הולך, אלא עכשיו אתה צריך להתחיל להאמין בי בלי שום שאלות כלל, ורק אז ואעשה לגוי גדול וכו'. ולכן נסיון העקדה, אע"פ שבעצם הוא נסיון קשה יותר, אבל באמת באיזה מדה הוא קל יותר, כי בתקופה ההיא הוא כבר היה מאמין בלי שום שאלות, וממילא פשוט שיקשיב לציווי ה' בעקדה, כי עכשיו שוב אין בזה שום ספק.

ואמנם בתורה שבע"פ נמסרו לנו הדברים היטב, והיינו כי בודאי יהיה שייך שנצטרך לבוא לידי מהלכו של אברהם בתקופת ההיסטוריה היהודית, והיינו אם תשכח התורה מפי זרעו, שבמשך השנים יארע שהבנים הם שיצטרכו למצוא את ה' מחדש כמו שאנו יודעים שאכן כן היה, וזה שייך רק על פי דרך החקירה, ובודאי זה לא לכתחלה, זה לא צריך להיות כך, התורה שבכתב נכתבה ליהודי הגר בא"י ששם צריכים לשמור את התורה במסורה של הר סיני, אבל והיה שיגלו וישכחו את התורה, ישכחו את המעמד, אז בודאי צריכים אנו לדעת ששייך ג"כ מהלכו של אברהם בכדי לחזור בחזרה להיות יהודי המאמין.

ובזה טמונה החילוק בין תורת האבות לתורת שם ועבר, שאברהם גילה את דרך החקירה אבל הוצרך לעזבה

ולשמוע להקב"ה ללכת מארצך וממולדתך ומבית אביך, ומאז התחילה דרך הקבלה שכך הוא חינוך את יצחק ואת יעקב, וכך חינוך את יעקב את השבטים, אבל שם ועבר שגדלו בדור של רשעים קבלו את תורתם מנח, ונח היה מאמין ואינו מאמין, וכולם מקשים איך זה שייך שנח יהיה אינו מאמין, אבל הכוונה שהיה מאמין ואינו מאמין היינו שדגל בשיטת החקירה, שבהכרח זה מביא לידי עליה וירידה באמונה, ולכן הוא השאיר את בניו לחקור בעצמם את דרך ה', שהרי אצלו לא נאמר כי יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, אלא שהוא אמר להם למצוא את הקב"ה בכוחות עצמם, וזה אמנם עשו, ושם [ואולי יפת] הצליח בזה אבל חס נכשל בגדול, אבל שם ועבר הוצרכו לזה בסביבתם ובתקופתם, זה מה שהם לימדו בישיבה שלהם, ולפי"ז כל דור ודור צריך לחקור מעצמו את האמיתות האלקית, ואת התורה הזאת אנחנו לא לומדים, כי לא רק שהיא לא מועילה היא באמת מקלקלת וכמו שראינו אצל כל הפיליסופים והמדענים.

וגם אנו רואים שהתורה הזאת א"א להעביר כמורשה לדור הבא, שתורה הבנויה על קבלה זה אפשר להוריש, שכך קבלתי מאבותיו, ואבא שלי לא שיקר לי, אבל תורה הבנויה על דרך החקירה, זה תורה שצריכים תמיד לחקור ולדרוש בה, ולחפש האם היא אמיתית, וא"כ אף שדור אחד מגיע למסקנא, אבל זה לא מחייב את הדור הבא, ולכן באמת לא נשאר כלום משם ועבר, ורק אברהם שדחה את התורה הזאת וקיבל על עצמו את תורה הקבלה, הוא יכל להשרד ולצוות את בניו אחריו במסורה הקבלה, ולכן תורה זו היא לא החלק שלנו.

[ונבין בזה למה היה חטא כ"כ גדול אצל אברהם לשאול במה אדע, ובודאי אם נח שואל את זה לא היה זה שאלה, אבל בשביל אברהם סמל האמונה, שלא צריך אות ומופת, זה בשבילו היה ודאי חטא גדול, ולכן נשתעבדו בניו במצרים, והיינו שע"ז זה הראה שאף שהוא מאמין אבל עדיין הוא חוקר ושואל שאלות, וא"כ הוא עדיין לא ראוי לתורה, כי אי אפשר לתורה בלי אמונה, ואם האמונה חלשה אפילו במקצת אז לא שייך קבלת התורה באופן מוחלט, ולכן נשתעבדו עוד ר"י שנה בשביל שיצטרפו ויצטרך ה' להוציאם ממצרים, והיינו שהוצרכו לסבול ולהשתעבד מאות שנה בכדי שיציעקו אל ה' וה' יושיעם שלא כדרך הטבע, ואז יגיעו למדרגת: ויאמן העם, ולאחר קריעת ים סוף יגיעו למדרגת: ויאמינו בה' ובמשה עבדו, ואז יוכלו לקבל את התורה, אבל בלי אמונה לא שייך תורה.]

אבל קודם שיצא יעקב מבית אביו לבית לכן הוא הבין שהתורה שלמד בבית אברהם ויצחק לא תועיל לו, כי הרי ללבן יש אבא כמו בתואל שלא היתה לו אמונה, וכל השייכות שלו עם הקב"ה היה בדרך החקירה, שכל מה שהבין הוא קיבל, ולכן הבין אליעזר שאם הוא רק יגיד לו שהשידוך הוא רצון ה'

1. ולכן אצל אברהם הוא אומר והאמין בה' ויחשבה לו צדקה, ופירש"י הקב"ה חשב לו צדקה וזכות על האמונה שהאמין בו, והקשה עליו הרמב"ן ואינו מבין מה הזכות הזאת, למה לא יאמין באלקים והוא הנביא בעצמו ולא איש קל ויכזב, ומי שהאמין לשחוט את בנו היחיד האהוב ושאר הנסיונות איך לא יאמין בבשורה טובה. אבל לפי דברינו א"ש היטב דברי רש"י, שהחידוש של אברהם היה לא רק שידע את ה' והכיר את בוראו, את זה עשו גם חנוך ונח וכולם, אבל החידוש הוא שהאמין ע"פ דרך האמונה, והיינו כנ"ל שאף שלכתחלה הכרתו באה ע"י דרך החקירה, אבל מכיון שהגיע לזה, אז כבר האמין בה', וממילא ויחשבה לו צדקה, כי הרי מכיון שהקב"ה הבטיח לו בן אף שכבר היה הוא והיא זקנים, הרי לא נסה עדיין, ואעפ"כ האמין היינו רק בזכות האמונה, והוא היה הראשון לזה, כי הלא נבואה זו נאמרה לו עוד קודם ברית בין הבתרים, וזה היה אולי עוד אפילו קודם הציווי של לך לך [לדעת הראשונים] ואעפ"כ כבר הגיע אעפ"ה למדרגת אמונה הגבוהה יותר מדרך החקירה, וזה באמת חידוש גדול שמשמיענו התורה במדרגת אעפ"ה.

אז זה לא יקבל, כי זה לא היה מובן לו והוא לא מאמין בזה, ולכן מפרש אליעזר את כל פרטי הסיפור להראות ולהוכיח בעליל שהכל יצא מה', מי שדוגל דרך החקירה צריכים להוכיח לו כל פרט ופרט [ולכן באמת כופלת התורה את כל הסיפור בלשונו של אליעזר איך שהוכיח את זה ללבן], ורק אז זה היה מובן בשכלו, זה היה מוכח לו בעליל, ולכן קיבל את זה, אבל אם לא היה הדבר מובן לו אז לא היה מקבלו, ולכן בכדי להשרד בגבולו היה יעקב צריך ללמוד תורת שם ועבר שהם לימדו אותו איך להאמין ע"פ החקירה, כי הוא צריך לדעת איך לדחות את כל הראיות של לבן, שגם הוא האמין בהקב"ה בדרך החקירה, שהרי כאשר נראה לו ה' ואמר לו שלא ירע ליעקב הוא קיבל את זה, שהרי זה היה מוכח לו, אבל לא יותר מזה, ולכן הוצרך יעקב ללמוד תורה מחדש אצל שם ועבר לי"ד שנה, כי עכשיו יהיה יעקב נמצא באותו מצב שבו מצא את עצמו אברהם כאשר נלחם עם נמרוד.

וכמו"כ הבין יעקב שיוסף ירד לגלות, ואם הוא ירצה להחזיק בכח אמונתו ולהשאיר קדוש וטהור מבלי להכנע להשפעת המצרים ולטענתם, שהרי הם עובדי השה וכל מיני הע"ז של מצרים, ומי שמאמין בע"ז זה משום שהוא לא צריך בדבר שאינו נראה לעין אלא הוא דבר שהוא יכול להתקרב אליו ולנגוע בו ולשכב עליו, וזה דבר שהוא שכלי לדעתו, ולכן יצטרך יוסף להתווכח עמם, ולכן הוצרך יעקב ללמוד תורה זו עם יוסף וכמו שהסביר באמת ליעקב.

ולכן מובן שכאשר ירד יעקב וב"ב למצרים ורצה לקבוע ישיבה, ישיבה שתלמד תורה לבניו ולנכדיו במסגרת של גושן, שזה היה הגיטו היהודי ששם למדו תורה בקדושה בלי מגע עם הצבור המצרי, אז פשוט שלא היה יכול למנות את יוסף למשרת ראש הישיבה, ולכן הוצרך למנות את יהודה, כי התורה של שם ועבר לא רק שלא נוגעת למעשה, אלא אדרבה אנו מתרחקים מזה ככל האפשר, כי זה תורת החקירה שאין לה מקום בבית האבות והשבטים שמתכוננים למעמד הר סיני.

ולכן כל ענין זה לא נזכר בתורה, שאף שהיה צורך השעה, אבל כל היסוד של התורה אצלנו הוא לאפוקי ממהלך זה, זה אמנם נצרך בשבילנו בשביל תקופות החושך, ולכן זה נשאר בתור חלק של התורה שבעל פה, אבל בתורה שבכתב זה לא נזכר, ובדיוק כמו שלא נזכר כל מעשה אור כשדים, כי תכלית ספר בראשית הוא הכנה לספר שמות שהוא קבלת התורה, בתור הכנה לקבלת התורה, תורת שם ועבר הוא חסרון וירידה, ולכן היא לא נזכרת כלל בתורה שבכתב.

ולכן אפילו כל הלימוד שלמד יעקב עם תורת שם ועבר לא נכתב בתורה להדיא, ולפי פשוטו של מקרא בן זקונים הוא לו זה כמש"כ רש"י לעת זקנתו או כמו שפירש הרמב"ן שהבאנו לעיל, ורק חז"ל בתושב"ע"פ דרשו לנו שזקן כאן זה לא זקנה אלא חכמה, והחכמה הזו היא חכמת שם ועבר, אבל זה לא נכתב להדיא, כי בתורה שבכתב תורה זו לאו ליכתב ניתנה, ודו"ק היטב.